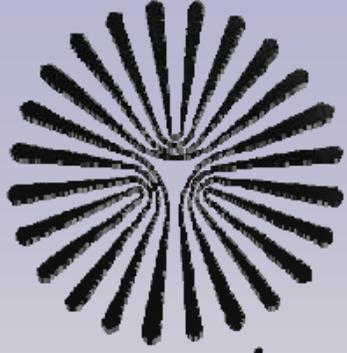

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

دانشگاه پیام نور

حقوق اساسی

رشته مدیریت

مؤلف: دکتر ارسلان ثابت سعیدی

تهیه کننده: غلامرضا کاتب

مدرس دانشگاه پیام نور

دارالعلوم
ہقانیہ
ہیڈ کوارٹر
ہیڈ کوارٹر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه پیام نور

فهرست

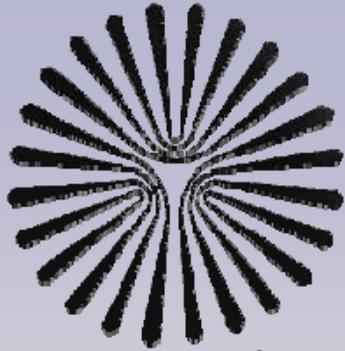
- مقدمه
- باب اول. کلیات حقوق اساسی
- بخش اول. کلیات حقوقی
- فصل اول. تعاریف
- مبحث اول. تعریف حقوق
- مبحث دوم. رشته‌های مختلف حقوق
- فصل دوم. منابع حقوق اساسی
- مبحث اول. متن قانون اساسی
- مبحث دوم. قوانین عادی
- مبحث سوم. رویه قضایی
- مبحث چهارم. این نامه‌های داخلی مجلس
- مبحث پنجم. عرف و عادت
- مبحث ششم. عقیده علمای حقوق
- فصل سوم. تعریف حقوق اساسی و خصوصیات آن
- مبحث اول. تعریف حقوق اساسی
- مبحث دوم. خصوصیات یک قانون اساسی خوب

دانشگاه پیام نور

فهرست

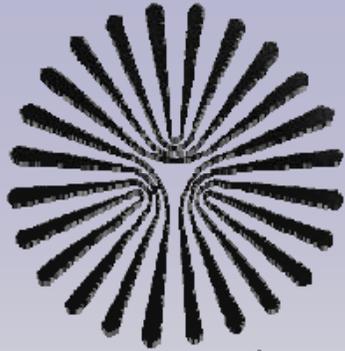
- بخش دوم. کلمات فلسفی
- فصل اول. نحوه شکل گیری حقوق اساسی
- مبحث اول. دوره ابتدایی
- مبحث دوم. دوره تمرکز قدرت
- مبحث سوم. دوره حکومت حقوق اساسی
- فصل دوم. دولت و ارکان آن
- مبحث اول. تعریف دولت
- مبحث دوم. منشا دولت
- فصل سوم. شکل حکومت و انواع آن
- باب دوم حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران
- مقدمه. مروری اقتصادی بر تاریخ حقوق اساسی ایران
- مقدمه قانون اساسی

دانشگاه پیام نور

فهرست

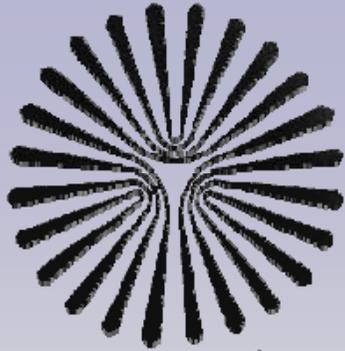
- فصل اول. اصول کلی
- مبحث اول. نوع حکومت
- مبحث دوم. نحوه استقرار حکومت
- مبحث سوم. مبانی اعتقادی جمهوری اسلامی ایران
- مبحث چهارم. طرق تامین فضا ئل اجتماعی
- مبحث پنجم. به کار گیری امکانات برای رسیدن به هدف
- مبحث ششم. انطباق قوانین و مقررات موضوعه با موازین اسلامی
- مبحث هفتم. ولایت فقیه
- مبحث هشتم. همه پرسی
- مبحث نهم. شوراها
- مبحث دهم. امر به معروف و نهی از منکر

دانشگاه پیام نور

فهرست

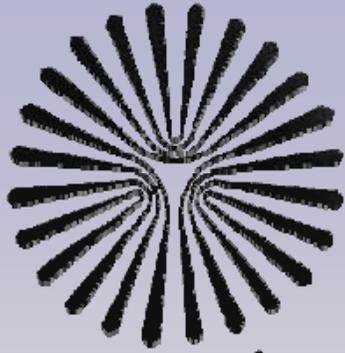
- مبحث یازدهم. آزادی استقلال و تمامیت ارضی
- مبحث دوازدهم. خانواده
- مبحث سیزدهم. وحدت اسلامی
- مبحث چهاردهم. ادیان در جمهوری اسلامی ایران
- فصل دوم. زبان خط تاریخ و پرچم رسمی کشور
- مبحث اول. خط و زبان
- مبحث دوم. پرچم
- مبحث سوم. مبدا تاریخ
- فصل سوم. حقوق ملت
- مبحث اول. اصل تساوی
- مبحث دوم. مصونیت قانونی

دانشگاه پیام نور

فهرست

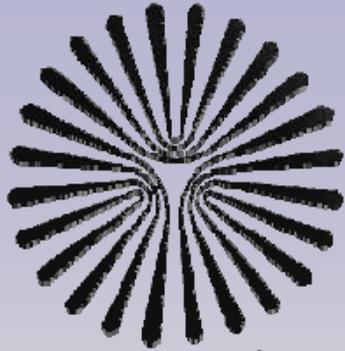
- مبحث سوم. آزادی
- فصل چهارم. اقتصاد و امور مالی
- مبحث اول. موفقیت و اعتبار اقتصاد در جمهوری اسلامی ایران
- مبحث دوم. بخش های مختلف اقتصادی
  - الف. بخش دولتی
  - ب. بخش تعاونی
  - ج. بخش خصوصی
- مبحث سوم. مالکیت
- مبحث چهارم. کنترل مالی
- فصل پنجم. حق حاکمیت ملی و قوای ناشی از آن
- فصل ششم. قوه مقننه

دانشگاه پیام نور

فهرست

- مبحث اول. اختیارات و صلاحیت مجلس
- الف. صلاحیت عام
- ب. صلاحیت خاص
- مبحث دوم. رابطه مجلس با هیئت دولت
- الف. عزل و نصب
- ب. طرح و توسل
- ج. استیضاح
- مبحث سوم. شورای نگهبان
- الف. اعضای شورای نگهبان
- ب. طرز کار شورای نگهبان
- ج. وظایف شورای نگهبان

دانشگاه پیام نور

فهرست

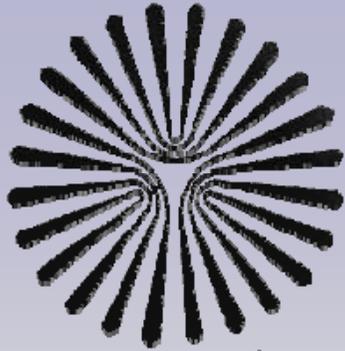
- مبحث چهارم. مجمع تشخیص مصلحت نظام
- فصل هفتم. شورا ها
- مبحث اول. کلیات
- مبحث دوم. هدف از تاسیس شورا ها
- مبحث سوم. ضوابط و شرایط شورا ها
- الف. شرط اساسی
- ب. شرایط مربوط به انتخاب اعضا
- مبحث چهارم. حدود صلاحیت شورا ها
- الف. استقلال و شخصیت حقوقی شورا ها
- ب. وظایف و اختیارات
- مبحث پنجم. تشکیل شورا

دانشگاه پیام نور

فهرست

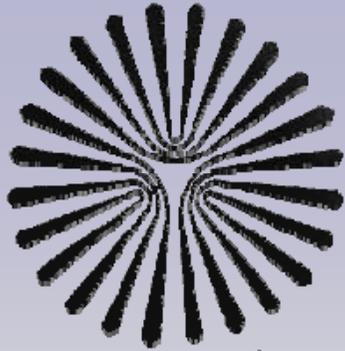
- مبحث ششم. انحلال شورا ها
- فصل هشتم. رهبری
- مبحث اول. انتخاب رهبر
- مبحث دوم. شرایط رهبری
- مبحث سوم. وظایف و اختیارات رهبر
- مبحث چهارم. بر کناری رهبر
- فصل نهم. قوه مجریه
- مبحث اول. ریاست جمهوری
- الف. انتخاب رئیس جمهور
- ب. وظایف و اختیارات رئیس جمهور
- مبحث دوم. هیئت وزرا

دانشگاه پیام نور

فهرست

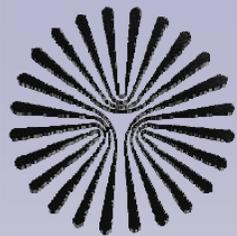
- مبحث سوم. ارتش سپاه پاسداران انقلاب
- فصل دهم. سیاست خارجی
- فصل یازدهم. قوه قضائیه
- مبحث اول. وظایف قوه قضائیه
- مبحث دوم. تشکیلات قضایی
- مبحث سوم. وظایف شوراها
- مبحث چهارم. بعضی اصول حاکم بر سیستم قضایی جمهوری اسلامی ایران
- خاتمه. سازمان بازرسی کل مشور
- مبحث اول. بازرسیهای مستمر
- مبحث دوم. بازرسیهای فوق العاده

دانشگاه پیام نور

فهرست

- مبحث سوم. شکایات اشخاص خصوصی
- فصل دوازدهم. صدا و سیما
- فصل سیزدهم. شورای عالی امنیت ملی
- مبحث اول. تشکیلات
- مبحث دوم. هدف شورا
- مبحث سوم. وظایف شورا
- فصل چهاردهم. بازنگری در قانون اساسی
- مبحث اول. شرایط بازنگری
- مبحث دوم. مقام صالح برای بازنگری

دانشگاه پیام نور

بسمه تعالی

مقدمه

برای اینکه جامعه انسانی و الهی بسمت ثبات اجتماعی و عدالت اجتماعی حرکت کند لازمه اش این است که همه احاد ملت و دولت نسبت به حقوق اجتماعی یکدیگر احترام قائل باشند که برای تحقق این امر اگر افراد جامعه از لحاظ فرهنگی و انسانی به مرحله ای برسند که بجز عنایت خداوند متعال فکر نکنند و به تعبیری انسان الهی بشود فلذا در همین راستا به حقوق افراد احترام خواهند گذاشت و گذشت و ایثار را سر لوحه خویش قرار خواهند داد از آنجاییکه همه احاد جامعه به این مرحله نخواهند رسید فلذا میبایست نوع روابطی که اشخاص با یکدیگر دارند و حقوقی که افراد نسبت به یکدیگر دارند تعریف و ضابطه مند شود

دانشگاه پیام نور

فلذا کتاب حقوق اساسی که از رشته های مدیریت است به
اختیارات نظام در قوام سه گانه و حقوق احاد ملت است
سخن می گوید که میتواند دانشجویان عزیز را در آشنایی به
حقوق اجتماعی خویش آشنا سازد تا بتوانند در سازندگی
کشور نقش ایفا نمایند

پاور پوینت تهیه شده کتاب فوق الذکر میتواند اساتید گرانقدر و
دانشجویان گرامی را در انجام این ماموریت انسانی و
سرعت بخشیدن در یاد گیری مفاهیم یاری نماید

غلام رضا کاتب

دانشجوی دکترای مدیریت منابع انسانی

معاون طرح و توسعه دانشگاه پیام نور

دانشگاه پیام نور
۱۳۹۹

بخش اول کلیات حقوقی

فصل اول: تعاریف

فصل اوّل: تعاریف

مبحث اوّل - تعریف حقوق

حقوق داراي معاني مختلفی به شرح زیر است:

۱. «حقوق» جمع «حق» است و «حق» عبارت است از امتیازی که شخص در جامعه به موجب قانون، عرف، قرارداد و یا مذهب دارد و دیگران مکلف به رعایت آن هستند.
۲. حقوق به معنی «دانش شناختن قوانین» نیز آمده است. قوانین حاوی کلمات، عبارات، اصطلاحات و مفاهیم تخصصی است که برای همه مردم به سادگی قابل فهم نیست.

فصل اول: تعاریف

3. حقوق به معنی «سیستم حقوقی» هم مورد استفاده قرار می‌گیرد.

4. حقوق به معنی دستمزد، حق الزحمه یا به اصطلاح عمومی‌تر، حق‌السعی که کارگر و کارمند، نوعاً به‌صورت ماهیانه دریافت می‌کنند.

فصل اول: تعاریف

مبحث دوم - رشته‌های مختلف حقوق

الف) حقوق داخلی

منظور از حقوق داخلی مجموعه قوانین و مقررات و ضوابط و عرف و عادت است که در قلمرو داخلی يك کشور حاکم است. حقوق داخلی خود به «حقوق عمومی» و «حقوق خصوصی» منقسم می‌گردد:

۱. حقوق عمومی. منظور از حقوق عمومی

«رشته‌هایی از حقوق است که تشکیلات دولت را تعیین و روابط دولت و مردم را مشخص می‌کند.

فصل اول: تعاریف

رشته‌های حقوق عمومی:

الف) حقوق اساسی

ب) حقوق کیفری: که از جرم و مجازات و مجرم بحث می‌کند.

ج) حقوق اداری: که از یک طرف حاکم بر روابط دولت و کارمندان بوده و از طرف دیگر از روابط دولت و سازمان‌های دولتی و مردم گفتگو می‌کند.

فصل اول: تعاریف

- (د) آیین دادرسی کیفری: از تشریفات و نحوه رسیدگی به جرایم و مجازاتها در دادگاههای کیفری بحث می‌کند.
- (ه) آیین دادرسی مدنی: اصول محاکمات حقوقی از تشریفات رسیدگی در دادگاههای حقوقی بحث می‌کند.
- (ی) حقوق کار: اگرچه رابطه کارگر و کارفرما، در اصل يك رابطه خصوصي بوده است.

فصل اول: تعاریف

(ب) «حقوق خارجی»

۱. «حقوق بین‌المللی عمومی» آن رشته از حقوق خارجی است که حاکم بر روابط دولتها، سازمانهای بین‌المللی و سایر اشخاص بین‌المللی است.
۲. «حقوق بین‌المللی خصوصی» حاکم بر روابط اتباع کشورهای مختلف است و حقوق و تکالیف آنها را در خارج از قلمرو کشور متبوع آنها، تنظیم می‌کند.

دانشگاه پیام نور
۹۹

بخش اول کلیات حقوقی

فصل دوم: منابع حقوق اساسی

فصل دوّم: منابع حقوق اساسي

مبحث اوّل - متن قانون اساسي

قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران در حال حاضر، بعد از اصلاحات سال ۱۳۶۸، داراي يك متن واحد شامل ۱۴ فصل و ۱۷۷ اصل مي باشد.

فصل دوّم: منابع حقوق اساسي

مبحث دوّم - قوانين عادي

منظور از قوانين عادي قوانيني است كه از تصويب قوة مقننه (مجلس شوراي اسلامي) ميگذرد.

مبحث سوّم - روية قضايي

عرف و عادت قضاوت در صدور احكام مشابه در موارد مشابه را روية قضايي گویند.

فصل دوّم: منابع حقوق اساسي

مبحث چهارم - آيين نامه هاي داخلي

قوة مقننه علاوه بر قوانين عادي يك سلسله آيين نامه هايي نيز از تصويب خود مي گذراند كه مربوط به امور داخلي مجلس است.

مبحث پنجم - عرف و عادت

منظور از عرف و عادت عبارت است از عرضي كه در يك جامعه يك منطقه، يا نزد گروه بخصوصي معمول مي گردد.

فصل دوّم: منابع حقوق اساسي

مبحث ششم - عقیده علمای حقوق

شأن حقوقی در اختلاف نظر است و علمای حقوقی، نظریات خود را درباره مسائل مختلف حقوقی در کسب و مجالات حقوقی منعکس می‌کنند.

دانشگاه پیام نور
۷۴

بخش اول کلیات حقوقی

فصل سوّم: تعریف حقوق
اساسی و خصوصیات آن

فصل سوّم: تعريف حقوق اساسي و خصوصيات آن

مبحث اوّل - تعريف حقوق اساسي

حقوق اساسي عبارت است از رشته‌اي از حقوق داخلي عمومي که شکل و نوع حکومت، سازمان قواي سه‌گانه کشور (قوة مقننه، قضائيه، مجريه) اختيارات و مسئوليتهاي دولت در مقابل ملت و حقوق ملت را نسبت به دولت تعيين مي‌کند.

فصل سوّم: تعريف حقوق اساسي و خصوصيات آن

عمدة مباحث حقوق اساسي درباره مسائل زير است:

(الف) شكل حكومت

(ب) قواي سهگانه كشور

(ج) اختيارات و مسئوليتهاي دولت

(د) حقوق ملت

فصل سوّم: تعريف حقوق اساسي و خصوصيات آن

در حال حاضر قانون اساسي اكثر كشورها مدوّن است و تنها كشوري كه داراي قانون اساسي غير مدوّن است كشور انگليس است. تشكيلات سياسي و اداري و قضايي اين كشور مبتني بر عرف و عادت و يك سلسله قوانين مدوّن است.

فصل سوّم: تعريف حقوق اساسي و خصوصيات آن

مبحث دوّم - خصوصيات يك قانون اساسي خوب

قانون اساسي هر كشوري در حقيقت در حكم زيربناي ساختمان حقيقي - سياسي - اداري آن كشور است.

الف) قانون اساسي بايد مبتني بر وضعيت خاص هر كشور باشد.

ب) مقدمه قانون اساسي بايد متضمن اصول و تعاريف كلي از مكتب و خطمشي كلي سياسي هر كشور باشد.

فصل سوّم: تعريف حقوق اساسي و خصوصيات آن

- (ج) در فصل بندي قانون اساسي بايد رعايت نظم و ترتيب شده باشد.
- (د) در قانون اساسي بايد از ذكر جزئيات پرهيز شود.
- (ه) مقررات قانون اساسي بايد قابليت اجرا داشته باشد.
- (و) قانون اساسي بايد از ابهام و اجعال پرهيزد.

دانشگاه پیام نور
۹۴

بخش دوم

کلیات فلسفی حقوق اساسی

فصل اول

نحوه شکل گیری حقوق اساسی

فصل اول

نحوه شکل گیری حقوق اساسی

مبحث اول - دوره ابتدایی

منظور از دوره ابتدایی رابطه فرد و جامعه، دوره‌ای است که ماهیت حقوقی این رابطه، به‌طور دقیق مشخص نیست، و دلایل حکومت جامعه بر فرد، بر یک اساس منطقی و موجه استوار نیست یا به عبارت بهتر در این دوره، بشر تصور درست و منطقی از رابطه فرد و جامعه ندارد.

فصل اول

نحوه شکل گیری حقوق اساسی

مبحث دوم - دوره تمرکز قدرت
الف) منشأ ماورالطبیعه. اولین خصیصه حکمرانان این دوره این است که حکومت خود را منسوب به یک قدرت مافوق بشر می دانستند

فصل اول

نحوه شکل گیری حقوق اساسی

ب) نظام اداری سازمان یافته. رابطه «حاکم» و «فرد» يك وظیفه نیست، يك لطف است، يك تکلیف و مسئولیت نیست، يك عطا و بخشش است و این نظیر همان رابطه‌ای است که بین خداوند و بندگانش برقرار است.

ج) تقسیم طبقاتی. در این دوران مخصوصاً در جامعه طبقات مشخص و کاملاً از هم جدا وجود دارند. درباریان، روحانیون، نظامیان، بازرگانان، کارگران و کشاورزان

فصل اول

نحوه شکل گیری حقوق اساسی

مبحث سوّم - دوران حکومت حقوق اساسی

در دوره سوّم، چیزی که بسیار مهم است تحول اساسی رابطه «فرد» و «جامعه» است. در این دوره، حکومت يك حادثه اتفاقی نیست.

در این دوره تحول اساسی رابطه «حکومت» با «فرد» در این است که حکومت، يك نوع وظیفه است، يك نوع «مسئولیت» است، نه يك نوع «حق» و «لطف الهی» و بنابراین حدود اختیارات «حاکم» و حدود حقوق «فرد» در جامعه باید روشن گردد.

دانشگاه پیام نور
۱۳۹۹

بخش دوم کلیات فلسفی حقوق اساسی

فصل دوم: دولت و ارکان آن

فصل دوّم: دولت و ارکان آن

مبحث اوّل - تعریف دولت

در صحنه بین‌المللی و از نظر حقوق بین‌المللی، وقتی گفته می‌شود «دولت» منظور عبارت است از «حکومت قانونی که قلمرو معینی مستقر و بر مردم معینی حاکم» می‌باشد. عناصری که در تشکیل یک دولت نقش اساسی را بازی می‌کنند شامل:

فصل دوّم: دولت و ارکان آن

الف) گروه معینی از مردم

اولین و اساسی‌ترین شرط تشکیل يك دولت وجود «گروه معینی از مردم» است، که با سایر شرایط مذکور در تعریف، سنگ اساسی زیربنای دولت را کار می‌گذارد.

ب) قلمرو

عبارت است از ناحیه‌ای از زمین و دریا و هوا که در محدوده آن، دولت حکمرانی می‌کند.

فصل دوّم: دولت و ارکان آن

۱. قلمرو سرزمینی (خشکی)

اصولاً حدود قلمرو خشکی دولتها یا طبیعی هستند یا مصنوعی

اول) مرزهای طبیعی: الف) کوه، ب) دریا
دوم) مرزهای مصنوعی

۲. قلمرو آبی

۳. قلمرو هوایی

۴. ماهیت حقوقی قلمرو

فصل دوم: دولت و ارکان آن

(ج) حکومت

خصوصیات اصلی قدرت سیاسی، به عنوان دومین رکن تشکیل دهنده دولت به شرح زیر است:

۱. قدرت عالی. قدرت دولت و دولت، در معنی قدرت سیاسی حاکم بر يك کشور، در حقیقت بالاترین و عالیترین قدرت حاکم بر آن کشور است.

۲. اصالت قدرت. قدرت دولت «اصیل» است و ناشی از خود اوست.

فصل دوّم: دولت و ارکان آن

۳. نامحدود بودن قدرت. برخلاف اختیارات مراکز مختلف «تبعی» موجود در يك کشور، که به وسیله دولت و قانون محدود به حدود معینی است، اصولاً اختیارات دولت محدود نیست.
۴. استقلال. دولت از نظر اداره امور داخلی و همچنین از نظر روابط بین المللی اصولاً استقلال دارد و از کسی دستور نمی گیرد.
۵. دولت باید به وسیله کشورهاي دیگر به رسمیت شناخت شود.

فصل دوّم: دولت و ارکان آن

مبحث دوّم - منشأ دولت

براي پاسخگويي به اينکه دولت چگونه
بوجود آمده؟ منشأ قدرت او از کجا ناشي
شده؟ اين مسائل را بيشتري با توجه به
خواسته‌ها و آرزوها و اعتقادات خود
کوشش کرده‌اند توجيح کنند تا واقعيتهاي
عيني

فصل دوّم: دولت و ارکان آن

دیدگاهها عبارتند از:

- ۱- دیدگاه الهی
- ۲- دیدگاه جامعه‌شناسی
- ۳- دیدگاه حقوقی.

فصل دوم: دولت و ارکان آن

الف) دیدگاه فطری یا الهی

خداوند انسان را آفریده و هم بهتر و بیشتر به خواستها، هوسها و راههای لغزش انسان آگاهی دارد و بهتر از هر کسی میتواند او را هدایت کرده و از لغزشها نجاتش بخشد. عدالت واقعی به دست بشر تأمین نمی‌گردد، بلکه عدالت واقعی را فرستادگان خداوند در روی زمین تأمین خواهند کرد (جنبه الهی دولت)

فصل دوم: دولت و ارکان آن

(ب) دیدگاه جامعه‌شناسی

علمای جامعه‌شناس تشکیل دولت را ناشی از یک سلسله تحولات اجتماعی که بر حسب شخص نوع آن نیز متفاوت ذکر شده، می‌دانند.

نظریه تکامل و نظریه غلبه در واقع ناشی از دید جامعه‌شناسی است.

بر طبق نظریه تکامل، دولت در حقیقت ناشی از تحوّل جامعه در مسیر تکامل به وجود آمده است.

نظریه غلبه، نیز از یک نوع تحوّل اجباری و قهری جامعه سخن می‌گوید.

فصل دوم: دولت و ارکان آن

(ج) دیدگاه اقتصادی

از دیدگاه بعضی از علمای اقتصادی، از جمله انگلس، دولت در حقیقت ساخته و پرداخته طبقات اشراف و ثروتمندان است.

(د) دیدگاه حقوقی

علمای حقوق تشکیل دولت را بیشتر بر مبنای دو خصیصه منطقی یعنی ضرورت اجتماعی و تعهد حقوقی، توجیه می‌کنند.

دانشگاه پیام نور
۷۴

بخش دوم کلیات فلسفی حقوق اساسی

فصل سوم: شکل حکومت و انواع آن

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

مبحث اوّل - شكل حكومت

حكومت يك وظيفه است آن هم يك وظيفه سنگين،
پرخطر و پرمسئوليت.

عقايد دانشمندان را بر حسب نوع كساني كه به عقيدة
آنان بايد حكومت كنند به شرح زير دستهبندي
مي كنيم:

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

الف) حكومت شخص واحد

- سيستمهاي حكومتي بشر اکثراً در دست يك نفر متمرکز بوده، نهايت در گذشته اين يك نفر امپراطور و پادشاه بوده است.
- حكومت «فرد واحد» اصولاً و صرف نظر از عدالتخواهي و استبداد پادشاه، مورد قبول بوده است.

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

- سقراط، افلاطون و ارسطو، حکماي يونان قديم هر سه از حكومت شخص واحد سخن به میان آورده‌اند.
- ماکياول حكومت شخص واحد را به تنهائي نمي‌پسندد.
- منتسكيو، كه عقیده بر تفكيك قوا دارد معتقد است قوه مجريه بايد به شخص واحد، يعني پادشاه سپرده شود.

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

(ب) حكومت طبقات ممتاز

- سقراط بهترين نوع حكومت را حكومت «فلاسفه» مي‌داند و بعد از فلاسفه، سقراط نظاميان را در گروه دوم قرار داده و در درجه سوم حكومت اغنيا را نيز مي‌پسندد.
- منتسكيو، در فرضية تفكيك قواي خود، معتقد است قوة مقننه بايد به طبقات ممتاز يعني اشراف سپرده شود.
- سنت اگوستن و سنت توماذاكن و به‌طور كلي علماي الهي معتقدند، حكومت بايد به دست روحانيون و فرستادگان خداوند سپرده شود.

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

ج) حكومت عامّة مردم، يا حكومت دموكراسي

■ در اين حكومت همه مردم حق دارند از طريق نظام خاص اداري - سياسي کشور به حكومت دسترسي داشته باشند و در حقيقت سرنوشت خودشان را به ميل و سليقة خود تعيين کنند.

■ سقراط از اين سيستم حكومتي نام مي برد. افلاطون اين سيستم حكومت را، مثل حكومت سلطان مستبد، منفور مي داند.

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

- ارسطو، معتقد است همان‌طور که آب زیاد کمتر از آب کم در معرض فساد و تباهي است حكومت عامه هم از حكومت طبقات و شخص واحد ديرتر فاسد مي‌شود.
- منتسكيو در فرضيه تفكيك قواي خود، معتقد است كه قوة قضاييه بايد به عامه مردم سپرده شود.
- بايد يادآوري كرد كه در حال حاضر حكومتها از نظر شكل دو دسته تقسيم مي‌گردند:

۱. حكومتهاي سلطنتي

۲. حكومتهاي جمهوري

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

مبحث دوّم - حكومت، انواع آن:

تقسيم حكومتها به اعتبار و از نظر طرز اداره حكومت و چگونگي برخورد با مشكلات و خواسته‌هاي اجتماعي مردم است.

از اين ديد حكومتها نوعاً به دو گروه تقسيم مي‌شوند:

۱. حكومتهاي استبدادي

۲. حكومتهاي دموكراسي

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

الف) تعريف حكومت

«حكومت موهبتي است الهي كه به واسطه امتيازاتي كه يك فرد يا يك گروه در جامعه دارند، به عنوان پاداش به آنها تفويض مي‌گردد».

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

نتایجی که از این تعریف می‌توان گرفت به شرح زیر است:

۱. اگر حکومت به اشخاصی که بر حسب امتیازات خود استحقاق آن را داشته‌اند واگذار نشود «حق» آنها تضییع شده است.
۲. حکومت يك هديه و پاداش مشخصی است و حاکم هر طور دلش بخواهد از آن استفاده می‌کند.
۳. حکومت به اعتبار منشأ مطلق است و دارای حدودی نیست اگر محدودیتی برای حاکم ایجاد می‌رود در حقیقت به خواست خود اوست.

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

تعريف ديگري از حكومت :

حكومت عبارت است از مسؤليتي كه به لحاظ ايجاب ضرورت هرچه بهتر اداره كردن جامعه به تشخيص مردم و بر حسب صلاحيت و استعداد به كساني سپرده مي شود كه صلاحيت بيشتري دارند .

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

نتایجی که از این تعریف بدست می‌آید:

۱. اگر حکومت به دست افراد «صالح» سپرده نشود حق شخصی افراد ضایع نشده، بلکه حقوق و مصالح جامعه قربانی شده است.
۲. حکومت يك «مالکیت» و «حق» شخص نیست.
۳. حکومت مطلق نیست.
۴. حقوق و اختیارات حاکم به وسیله «قانون» و سازمان‌ها و دستگاه‌های کنترل‌کننده، محدود می‌گردد.

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

ب) انواع حكومت

از نظر طرز اداره، در يك تقسيم بندي كلي به دو گروه تقسيم مي شود:

۱. حكومتهاي آزاد
۲. حكومتهاي تحميلي

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

۱- حكومتهای آزاد

صفات مشخصه حكومت آزاد شامل:

الف) بهطور طبیعی

ب) بر حسب اقتضای جامعه

ج) خواست مردم

د) داشتن صلاحیت

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

الف) به طور طبيعي. منظور از روش طبيعي اين است كه هيچگونه عاملي كه در انتخاب حكومت نقش انحرافي، ضريب و تحميلي داشته باشد، مؤثر نبوده است.

ب) بر حسب اقتضاي جامعه. هر جامعه‌اي به طور كلي، يا در مقطع زماني مخصوص، نياز به نوع حكومتي دارد كه بتواند بر حسب مورد آن را بهتر اداره كند.

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

(ج) خواست مردم. حكومت بر مردم، يك نوع نمايندگي و وكالت در اداره كشور است كه بايد از طرف اكثريت مردم تصويب شود. در غير اين صورت حكومت «تحميلي» خواهد بود.

(د) داشتن صلاحيت. از مهمترين صفات حكومت «داشتن صلاحيت اداره كشور است» اداره يك كشور مستلزم آگاهي به نيازهاي داخلي و مقتضيات بين المللي است.

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

۲- حكومتهای تحمیلی

حكومتهایی هستند که از يك مسير غير طبيعي، بدون رعايت ايجاب ضرورت، بدون رضایت مردم و بدون صلاحیت لازم برای اداره کشور بر يك ملت تحميل می‌گردند.

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

ج) آثار حكومتهای مختلف

۱- آثار حكومتهای آزاد:

۱. شكوفایی استعدادها
۲. آزادي و رشد سياسي
۳. استقرار عدالت اجتماعي نسبي
۴. توسعه اقتصادي و تأمين رفاه مردم

فصل سوّم: شكل حكومت و انواع آن

۲- آثار حكومتهای تحمیلی

عدم بروز استعدادها در اثر خفقان اجتماعي
عدم رشد و درك مسائل سياسي داخلي و خارجي به علت خفقان سياسي

اختصاص امتيازات اجتماعي منحصرأً به باند حكومتي
تقدّم مصلحت و منافع شخصي مسئولين حكومتي بر مصالح
عاليه مملكت و مردم و درنتيجه عدم پيشرفت كشور و
درجازدن براي سالهاي متمادی.

دانشگاه پیام نور

باب دوم

حقوق اساسي جمهوري
اسلامي ايران

مقدمه - مروري اختصاري بر تاريخ حقوق اساسي در ايران

تدوين قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران، بعد از سقوط رژيم شاهنشاهي، طبيعتاً اولين هدف جمهوري اسلامي ايران بود.

قانون اساسي در سال ۱۳۶۸، بعد از ۱۰ سال تجربه، مورد بازنگري قرار گرفت و ضمن افزايش ۲ فصل ۱۳ و ۱۴ اصلاحاتي نيز در اصول قبلي به شرحي که مندرجاً، طبي فصول مختلف توضيح داده خواهد شد، به عمل آمد.

قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران، در حال حاضر، مشتمل بر ۱۴ فصل و يكصد و هفتاد و هفت اصل است.

فصل اول - اصول كلي

فصل دوم - زبان، خط، تاريخ و پرچم رسمي کشور

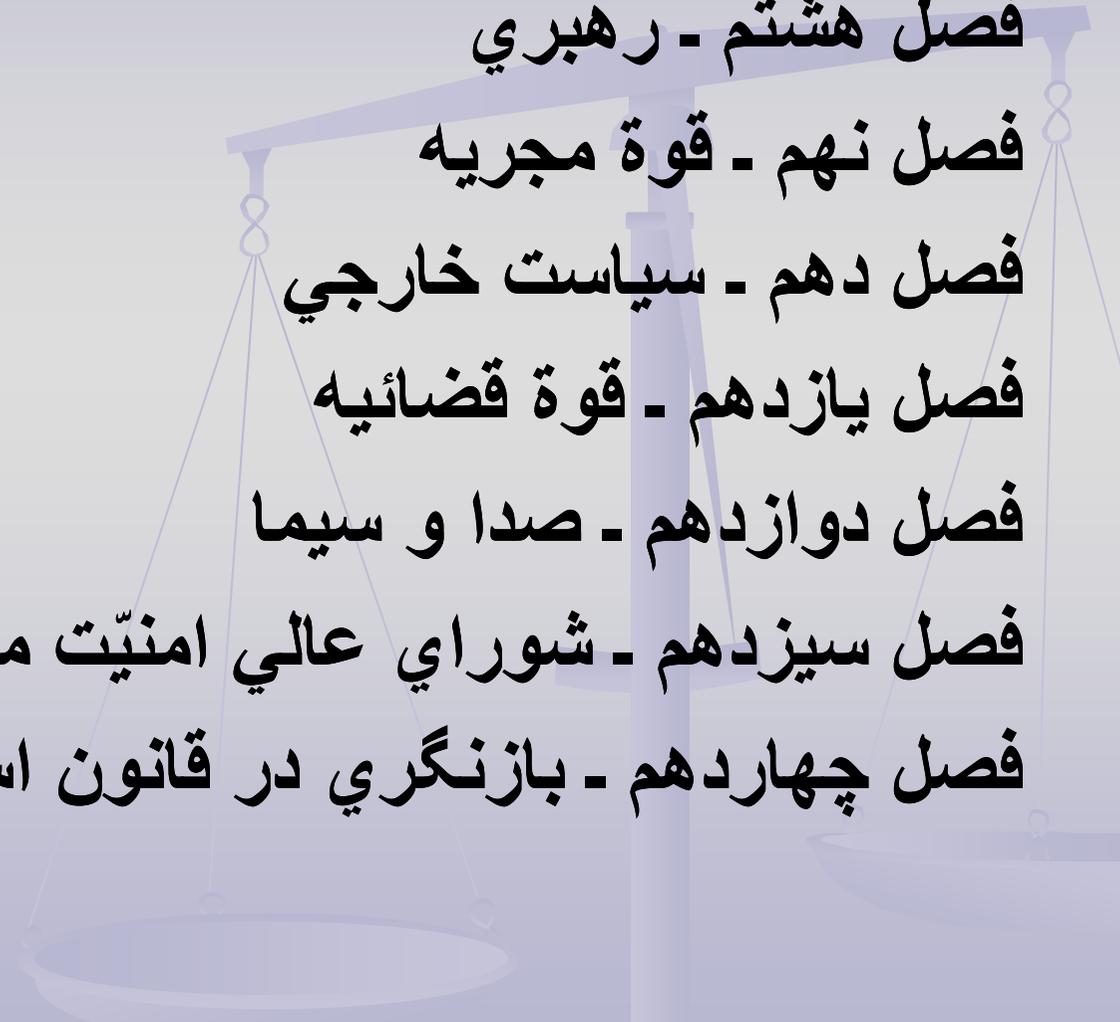
فصل سوم - حقوق ملت

فصل چهارم - اقتصاد و امور مالي

فصل پنجم - حق حاکمیت ملت و قواي ناشي از آن

فصل ششم - قوه مقننه

فصل هفتم - شوراها

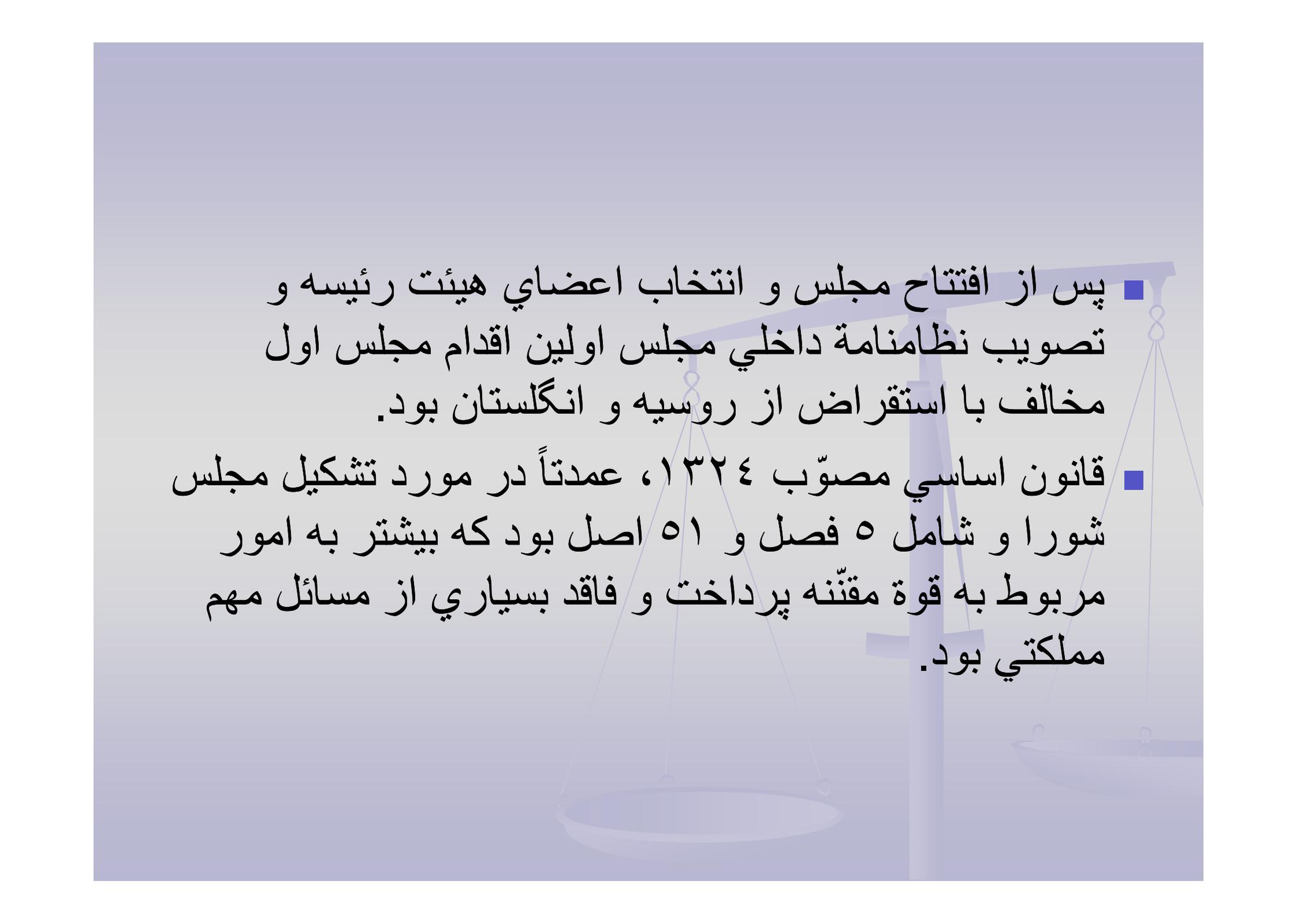
فصل هشتم - رهبري
فصل نهم - قوة مجريه
فصل دهم - سياست خارجي
فصل يازدهم - قوة قضائيه
فصل دوازدهم - صدا و سيما
فصل سيزدهم - شوراي عالي امنيت ملي
فصل چهاردهم - بازنگري در قانون اساسي

■ دوره سلاطین قاجار در مملکت ما، دوران تاریکی و بی‌خبری بود. سلاطین قاجار بیشتر از آنچه که حکومت را یک نوع وظیفه و مسئولیت تلقی کنند، آن را هدیه بادآورده‌ای از جانب خداوند برای خود می‌دانستند.

■ ناصرالدین شاه بعد از ۴۹ سال سلطنت، در جریان جشن پنجاهمین سال پادشاهی خود، در زاویه حضرت عبدالعظیم (ع) به دست یکی از پیروان سیدجمال‌الدین اسدآبادی، یعنی میرزا رضایی کرمانی به قتل رسید، و مظفرالدین شاه قاجار به جای وی به تخت سلطنت نشست.

■ در سال ۱۳۲۳ هـ ق، عده‌ای از روحانیون به همراه مردم، به‌عنوان اعتراض به تجاوزات حکومت، به حضرت عبدالعظیم مهاجرت و در آنجا متخصص شده و خواستار تأسیس «عدالتخانه» شدند.

■ مظفرالدین شاه که به اعتراض و خواسته مردم پی برده بود، در ذی‌قعدة ۱۳۲۳ دست‌خطی خطاب به عین‌الدوله صدر اعظم صادر و دستور تشکیل «عدالتخانه» را با رعایت تساوی مردم صادر کرد.

-
- پس از افتتاح مجلس و انتخاب اعضاي هیئت رئیسه و تصویب نظامنامه داخلی مجلس اولین اقدام مجلس اول مخالف با استقراض از روسیه و انگلستان بود.
  - قانون اساسي مصوّب ۱۳۲۴، عمدتاً در مورد تشکیل مجلس شورا و شامل ۵ فصل و ۵۱ اصل بود که بیشتر به امور مربوط به قوه مقننه پرداخت و فاقد بسیاری از مسائل مهم مملکتی بود.

- به همین دلیل، در آغاز سلطنت محمدعلی شاه، در تاریخ ۲۸ ذیحجه ۱۳۲۴، کمیسیونی به منظور تهیه متمم قانون اساسی در مجلس تشکیل و پس از رفع اختلافات متمم قانون اساسی در ۲۹ شعبان ۱۳۲۵ هجری قمری، مطابق با ۱۵ مهر ۱۲۸۶ هجری شمسی، به امضای محمدعلی شاه رسید.
- مبارزه مسلحانه بین آزادیخواهان و نیروهای دولتی منجر به شکست نیروهای اخیرالذکر و سقوط محمدعلی شاه و پناهندگی او به سفارت روس و بالاخره خلع وی از سلطنت شد.

دارالعلوم
ہاqqانیا
پہ

باب دوم

فصل اول: اصول کلی

فصل اول: اصول كلي

■ اصولاً هر قانون اساسي بايد بر يك سلسله اصول كلي استوار باشد كه اين اصول، در حقيقت، معرف مکتب، اعتقاد و زيربناي سياسي و اجتماعي جامعه‌اي است كه آن قانون اساسي متعلق به آن است.

■ قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران در درجه اول بر اساس اعتقاد به خدای يکتا (مکتب الهي) و دين اسلام است.

فصل اوّل: اصول كلي

الف) انواع حكومت

طبق اصل اول قانون اساسي حكومت ايران «حكومت جمهوري اسلامي» است.

كلمة «جمهوري» بيانگر شكل و فرم حكومت و در مقابل «سلطنتي» است و قيد كلمة «اسلامي» بيانگر محتواي قانون اساسي است.

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث دوم - نحوه استقرار حکومت

- قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران، نظام را برخاسته از متن خود مردم مي‌داند.
- «جمهوري اسلامي ايران» در همه‌پرسی دهم و يازدهم فروردین ماه يك هزار و سيصد و پنجاه و هشت هجري شمسي، ملت ايران، با اکثریت ۹۸/۲٪ آراء کلیة کسانی که حق رأي داشتند به آن رأي داد .

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث سوم - مبناي اعتقادي جمهوري اسلامي ايران

■ جمهوري اسلامي ايران مبتني بر اصول اسلامي است و بنا بر اين طبيعتاً اعتقاد به اصول دين اسلام بايد زيربناي اعتقادي قانون اساسي را تشكيل دهد.

■ در بند اوّل از اصل دوّم قانون اساسي چهار مسئله به شرح زير مطرح شده است:

اول - توحيد

دوم - اختصاص حاکميت به خداوند

سوم - اختصاص تشريع به خداوند

چهارم - لزوم تسليم در برابر امر او

فصل اوّل: اصول كلي

■ آزادي به طور مطلق مورد قبول جمهوري اسلامي نبوده بلکه «آزادي توأم با مسئوليت» او در برابر خدا در مدنظر است.

■ در اسلام آزادي توأم با مسئوليت است و با آن ملازمه دارد. از نظر اسلام انسان نه مجبور است و نه آزاد بلکه «مخير» است، آزاد است اما «آزاد مسئول» و همين معني منظور قانونگذار بوده است.

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث چهارم - طرق تأمين فضائل اجتماعي

(الف) اجتهاد مستمر فقها جامع الشرايط بر اساس كتاب و سنت
معصومين (ع)

(ب) استفاده از علوم و فنون و تجارب پيشرفته بشري و تلاش
در پيشبرد آنها

(ج) نفي هرگونه ستمگري و ستمكشي و سلطهگري و
سلطهپذيري، به فضائل اجتماعي يعني: قسط و عدل،
استقلال سياسي، اقتصادي، اجتماعي، فرهنگي و
همبستگي ملي تأمين گردد.

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث پنجم - بکارگیری امکانات برای رسیدن هدف

اصل سوم قانون اساسی دولت را مکلف می‌کند که برای رسیدن به اهداف مذکور در اصل دوم از همه امکانات خود مثل: ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی، بالا بودن سطح آگاهی مردم، آموزش و پرورش، نفي کامل استعمار و استبداد، تأمین آزادیهای سیاسی و اجتماعی و ... بهره‌گیری کند.

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث ششم - انطباق قوانين و مقررات موضوعه با موازين اسلامي

اصل چهارم قانون اساسي اين امر مهم را به عهده شوراي نگهبان گذارده بود درحالي كه طبق اصل نود و چهارم، شوراي نگهبان فقط مسئول انطباق قوانين مصوب مجلس شوراي اسلامي با موازين اسلامي و قانون اساسي بود و نسبت به قوانين گذشته صراحتي در دخالتي شوراي نگهبان وجود نداشت

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث هفتم - ولايت فقيه

در جمهوري اسلامي ايران ولايت امر را به عهده فقيه عادل باتقوا، آگاه به زمان، شجاع و مدير و مدبّر مي‌داند كه طبق اصل يكصد و هفتم قانون اساسي عهده‌دار آن خواهد بود.

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث هشتم - همه‌پرسی

طبق اصل پنجاه و نهم: «در مسائل بسیار مهم اقتصادي، سياسي، اجتماعي و فرهنگي ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه مستقیم به آراء مردم صورت گیرد. درخواست مراجعه به آراي عمومي باید به تصویب 2/3 نمایندگان مجموع نمایندگان مجلس برسد.

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث هشتم - همه‌پرسی

طبق اصل پنجاه و نهم: «در مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه مستقیم به آراء مردم صورت گیرد. درخواست مراجعه به آرای عمومی باید به تصویب نمایندگان مجموع نمایندگان مجلس برسد .

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث نهم - شوراها

تأسیس شوراها در نظام جمهوری اسلامی ایران در حقیقت ناشی از اعتقاد قانون اساسی بر مردمی کردن اداره بعضی از امور کشور است.

مبحث دهم - «امر به معروف و نهي از منکر»

اصل هشتم قانون اساسی در این مورد مقرر می‌دارد: «در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر امر معروف و نهي از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند».

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث يازدهم - آزادي، استقلال و تماميت ارضي

يكي از قديمي ترين اصولي كه هميشه مورد بحث فلاسفه، جامعه شناسان و حقوق دانان بوده است مفهوم آزادي و حدود و شرايط آن است.

در اسلام آزادي توأم با مسئوليت پذيرفته شده است و اصل نهم قانون اساسي ضمن قبول اصل آزادي آن را از استقلال و تماميت ارضي کشور تفكيك ناپذير و حفظ آنها را وظيفه دولت و ملت مي داند.

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث دوازدهم - خانواده

خانواده اولین سلول اجتماعي هر جامعه را تشكيل مي دهد.
سلامت خانواده ضامن سلامت جامعه و تباهي آن
موجب فساد جامعه خواهد بود.

مبحث سیزدهم - وحدت اسلامي

اصل يازدهم قانون اساسي همه مسلمانان جهان را امت
واحدی دانسته و دولت جمهوري اسلامي ايران را مکلف
کرده است سياست كلي خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد
ملل اسلامي قرار داده و در جهت استقلال جهان اسلام
کوشش کند.

فصل اوّل: اصول كلي

مبحث چهاردهم - اديان در جمهوري اسلامي ايران

طبق اصل دوازدهم قانون اساسي: «دين رسمي ايران اسلام و مذهب جعفري اثني عشري است و اين اصل الي الابد غير قابل تغيير است.»

به طور كلي رابطه مذهب با دولت در كشورهاي مختلف به صورتهاي زير است:

۱. دولت ضد مذهب است و با هرگونه تبليغ و اشاعه مذهب مخالف است.
۲. دين از سياست جداست.
۳. دولت مذهبي است.

دائرتگاه سپام نور
۱۹۷۳

باب دوّم

فصل دوم: زبان، خط،
تاریخ و پرچم رسمی کشور

مبحث اول - خط و زبان

زیربنای تمدن هر ملتی را تشکیل می‌دهد.
طبق اصل ۱۵ قانون اساسی: «زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است، اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد، ولی استفاده از زبانهای محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.»

مبحث دوم - پرچم

پرچم هر کشور نماینده ملیت و شخصیت مستقل آن کشور در میان سایر ملل است. این امر به لحاظ این است که پرچم سمبل قومیت و ملیت و شجاعت و استقامت هر يك از طرفین متخاصم به حساب آمده است. طبق اصل ۱۸ قانون اساسی: «پرچم رسمی ایران به رنگهای سبز و سفید و سرخ با علامت مخصوص جمهوری اسلامی و شعار «الله اکبر» است.

محبث سوم - مبدأ تاریخ

در حال حاضر دو مبدأ تاریخی مهم در دنیا رسمیت دارد. یکی تولد حضرت عیسی مسیح (ع)، که مبدأ تاریخی عیسویان بوده و در روابط بین‌المللی نیز مبدأ تاریخی رسمی به شمار می‌رود.

دیگری هجرت حضرت محمد (ص) پیامبر اسلام از مکه به مدینه است که مبدأ تاریخی مسلمانان جهان است. اصل ۱۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اعلام می‌دارد «مبدأ تاریخی رسمی کشور هجرت پیامبر اسلام (ص) است و تاریخ هجری شمسی و هجری قمری هر دو معتبر است، اما مبنای کار ادارات دولتی هجری شمسی است. تعطیلی هفتگی روز جمعه است.

دارالعلوم
ہاqqانیا

باب دوم

فصل سوم: حقوق ملت

فصل سوم: حقوق ملت

یکی از بزرگترین دلایل تدوین قانون اساسی در هر کشور تعیین، تأیید و تثبیت «حقوق ملت» است. علت پیش‌بینی حقوق ملت در قانون اساسی در حقیقت یک نوع حمایت از «حقوق بشر» است که همه دولت‌ها مکلف به رعایت آن هستند.

فصل سوم: حقوق ملت

«اصالت فرد» و «اصالت جامعه»

کشورهای کمونیستی به‌طور کلی معرف «معرف
اصالت جامعه» و کشورهای غربی بیشتر و نوعاً
پیرو «مکتب اصالت‌فر» هستند.

فصل سوم: حقوق ملت

مبحث اول - اصل تساوي

منظور این است کسانی که دارای امتیازات و شرایط مشابه هستند در مقابل قانون یکسان اند.

مبحث دوم - مصونیت قانونی

منظور از مصونیت قانونی این است که تعقیب و مجازات اشخاص فقط به موجب قانون انجام پذیرد و هدف از آن جلوگیری از اقدامات خودسرانه حکام و مأمورین دولتی و پلیس است.

فصل سوم: حقوق ملت

مبحث سوم - آزادي

منظور از آزادي يعني استفاده از حقوق قانوني و شناخته شده خود مشروط بر اينکه استفاده از آن به حقوق ديگران و حقوق عمومي لطمه‌اي وارد سازد. آزادي محدود به سه اصل است:

الف) حقوق قانوني. اولين شرط استفاده از اين حقوق اين است که «قانون» وجود اين حقوق را بر دارنده حق به رسميت بشناسد و الا حقي که پشتوانه قانوني نداشته باشد فاقد اعتبار است و قابل اجرا نيست.

فصل سوم: حقوق ملت

ب) رعایت حقوق دیگران. هر شخص حق دارد از حقوق قانونی خود به هر نحو که صلاح می‌داند استفاده کند، ولی حد این آزادی محدود به حقوق دیگران است.

ج) رعایت حقوق عمومی. استفاده از آزادی و حقوق خود نه تنها نباید به حقوق افراد خصوصی دیگر لطمه‌ای وارد سازد بلکه باید با حقوق عمومی نیز منافاتی نداشته باشد.

آزادی دارای یک مفهوم مطلق نیست و به یک نحو در همه جا مورد قبول و اجرا نیست. امری که در یک نقطه اصولاً ممنوع است در جای دیگری ممکن است کاملاً آزاد و قانونی باشد.

باب دوّم

فصل چہارم: اقتصاد و امور
مالي

فصل چهارم: اقتصاد و امور مالي

مبحث اول - موقعیت و اعتبار اقتصاد در جمهوری اسلامی ایران

در نظام جمهوری اسلامی ایران اقتصاد «موضوعیت» ندارد یعنی به خودی خود، هدف نظام نیست بلکه «وسیله» ای است که برای رسیدن به کمالات دیگر اقتصادی سیاسی و اجتماعی مثل استقلال اقتصادی، عدم وابستگی، ریشه کن کردن فقر، برآوردن نیازهای اجتماعی.

فصل چهارم: اقتصاد و امور مالي

مبحث دوم - بخش‌هاي مختلف اقتصادي

طبق اصل ۴۴ قانون اساسي در نظام جمهوري اسلامي
ايران سه بخش به شرح زير وجود دارد:

الف) بخش دولتي

ب) بخش تعاوني

ج) بخش خصوصي

فصل چهارم: اقتصاد و امور مالي

مبحث سوم - مالکیت

در جمهوری اسلامی ایران، مالکیت خصوصی و شخصی مشروع اصولاً طبق قانون محترم است و هر کس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است.

مبحث چهارم - کنترل مالي

اصل ۴۹ قانون اساسی مقرر می‌دارد، کلیه ثروتهایی که از طریق نامشروع تحصیل شده است باید اخذ و به صاحبانشان مسترد گردد.

دانشگاه پیام نور

باب دوم

فصل پنجم - حق حاکمیت و
قوای ناشی از آن

منظور از حاکمیت یعنی قدرت عالی و نهایی که حق همه‌گونه تصمیم‌گیری داشته و برای اتخاذ تصمیم از کسی کسب تکلیف نمی‌کند.

می‌توان موارد زیر را از اصل ۵۶ قانون اساسی استنباط کرد:
اولاً، حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداوند است.
ثانیاً، اگر انسان حاکم بر سرنوشت خود می‌باشد به خواست خداوند است.

ثالثاً، این حق الهی را که خداوند به انسان عطا نموده کسی نمی‌تواند از او سلب کند.

رابعاً، اعمال این حق توسط ملت طبق قانون اساسی به عمل خواهد آمد.

دارالعلوم
ہاقدانیا

باب دوم

فصل ششم: قوہ مقننہ

قوة مقننه جمهوري اسلامي ايران از يك مجلس تشكيل شده و
نمایندگان این مجلس به‌طور مستقیم با رأی مخفی و برای
مدت چهار سال انتخاب می‌گردند.

تعداد نمایندگان مجلس دویست و هفتاد نفر است که از تاریخ
۱۳۶۸ به بعد، پس از هر ده سال با در نظر گرفتن عوامل
انسانی، سیاسی، جغرافیایی و نظایر آنها، حداکثر بیست
نفر نماینده می‌تواند اضافه شود.

جلسات مجلس با محصور دوسوم مجموع نمایندگان رسمیت
می‌یابد و تصویب طرح‌ها و لوایح طبق آیین‌نامه داخلی
مجلس است.

مبحث اول - اختیارات و صلاحیت مجلس

الف) صلاحیت عام:

منظور از اختیارات کلی است که مجلس در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی، از نظر وضع قانون دارد. همچنین حق تحقیق و تفحص در امور کشور جزء صلاحیتهای عمومی مجلس است

ب) صلاحیت خاص:

منظور مواردی است که اتخاذ تصمیم در این موارد، طبق قانون اساسی، منحصرأ در صلاحیت مجلس است و مقامات دیگر، مثلاً قوه مجریه، مستقلاً حق تصمیم‌گیری در این موارد را ندارد مانند:

۱. اجارة استخدام کارشناس خارجی
۲. اجارة اخذ وام و دادن وام و کمک‌های بلاعوض
۳. تصویب انتقال آثار ملی مشروط بر اینکه از نقایص منحصر به فرد نباشد

مبحث دوم - رابطه مجلس با هیئت دولت:

الف) عزل و نصب وزرا:

رئیس جمهور می تواند وزیری را عزل کند، اما نصب وزیر یا وزرای جدید مستلزم کسب رأی اعتماد از مجلس است .

ب) طرح سؤال از رئیس جمهور و وزرا:

طرح سؤال از رئیس جمهور باید مورد تصویب حداقل يك چهارم كل نمایندگان مجلس قرار گرفته و جواب رئیس جمهور در مجلس نباید بیشتر از يك ماه به تأخیر بیفتد.

در مورد وزرا هر يك از نمایندگان می توانند با توجه به اصل ۸۸ ق - اساسي جمهوري اسلامي ايران آنها را مورد سؤال قرار دهند و جواب وزیر نباید بیش از ده روز با تأخیر بیفتد.

ج) استيضاح:

مجلس مي تواند با امضاي حداقل ۱۰ نفر از نمايندگان هيئت وزيران يا هريك از وزراء مورد استيضاح قرار دهد. مجلس در صورت تصويب حداقل يك سوم از نمايندگان، مي تواند رئيس جمهور را مورد استيضاح قرار دهد.

مبحث سوم - شوراي نگهبان

الف) اعضاي شوراي نگهبان:

مرکب از دو گروه

اول، شش نفر از فقها عادل و آگاه به مقتضيات زمان و مسائل روز، که به وسیله مقام رهبري انتخاب خواهند شد.

دوم، شش نفر حقوقدان در رشته‌هاي مختلف حقيقي، از میان حقوقدانان مسلماني که به وسیله رئیس قوه قضائيه به مجلس معرفي مي‌شوند و با رأي مجلس انتخاب مي‌گردند.

اعضاي شوراي نگهبان براي مدت شش سال انتخاب مي‌گردند .

ب) طرز کار شورای نگهبان:

تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس با احکام اسلام با اکثریت فقهای شورای نگهبان و تشخیص عدم مغایرت آنها با قانون به عهده اکثریت همه اعضای شورای نگهبان است.

ج) وظایف شورای نگهبان:

تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس با موازین
شرعی و قانون اساسی

تفسیر قانون اساسی

نظارت بر انتخابات رئیس جمهور و مجلس شورای
اسلامی و مراجعه به آرای عمومی

مبحث چهارم - مجمع تشخیص مصلحت نظام

اعضای ثابت و متغیر این مجمع را مقام رهبری تعیین می‌نماید مقررات مربوط به مجمع توسط خود اعضا تهیه و تصویب و به تأیید مقام رهبری خواهد رسید.

الف) هدف از تأسیس مجمع. هدف اصلی از تأسیس مجمع حل اختلاف بین مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان است.

ب) اعضاي مجمع.

- ۱- فقهاي شوراي نگهبان
- ۲- رؤساي قواي سه‌گانه
- ۳- وزير مربوطه (عضو متغير)
- ۴- رئيس كميسيون مربوطه مجلس شوراي اسلامي
(عضو متغير)،
- ۵- نه نفر از صاحب‌نظران مسائل فقهي و سياسي
(نمايندگان رهبري).

(ج) وظایف مجمع:

- ۱- حل معضلات نظام
- ۲- مشاوره با رهبري
- ۳- مشورت مقام رهبري با مجمع (در موارد خاص)
- ۴- انتخاب عضو فقيه شوراي رهبري.

مبحث پنجم - مقررات مختلفه

شرح و تفسیر قوانین عادی (قوانین مصوبه خود مجلس شورای اسلامی) با خود مجلس است.
هر کس شکایتی از طرز کار مجلس یا از امور مملکتی داشته باشد می‌تواند به مجلس شکایت کند (کمیسیون اصل ۹۰).

دانشگاه پیام نور
۷۴

باب دوم

فصل هفتم - شوراها

مبحث اول - کلیات

اصل هفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر می‌دارد: «طبق دستور قرآن کریم» «وَأْمُرُهُمْ شُورًا بَيْنَهُمْ» و «شاورُهُمْ فِي الْأَمْرِ» شوراها، مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند.

موارد، طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف شوراها را این قانون و قوانین ناشی از آن معین می‌کند.

مبحث دوم - هدف از تأسیس شوراها

هدف از تأسیس شوراها را، با توجه به مقتضیات خاص هر محل، پیشرفت سریع برنامه‌های مختلف و تأمین امور رفاهی بیشتر در هر منطقه ذکر کرده است.

مبحث سوم - ضوابط و شرایط شوراها

الف) شرط اساسي

اصل یکصدم قانون اساسي اساساً تأسیس شوراهاي محلي را منوط به رعایت و تقدّم چهار اصل زیر کرده است:

۱. وحدت ملي
۲. تمامیت ارضي
۳. نظام جمهوري اسلامي
۴. تابعیت از حکومت مرکزي

ب) شرایط انتخاب اعضا

اعضای شورا به وسیله مردم همان محل انتخاب می‌شوند. این مردم اولاً، تابعیت جمهوری اسلامی را دارا باشند، ثانیاً، حداقل دارای ۱۵ سال سن بوده و حداقل یک سال در محل، سکونت داشته باشند.

انتخاب شوندگان باید دارای شرایط زیر باشند،
به عنوان مثال:

- الف) حداقل بیست سال تمام
- ب) حداقل يك سال سکونت در شهر یا روستای حوزه
انتخابیه و یا سابقه نمایندگی مجلس در آن حوزه
- ج) تابعیت جمهوری اسلامی ایران
- د) عدم اشتهااد به فساد اخلاق

مبحث چهارم - حدود و صلاحیت شوراهای

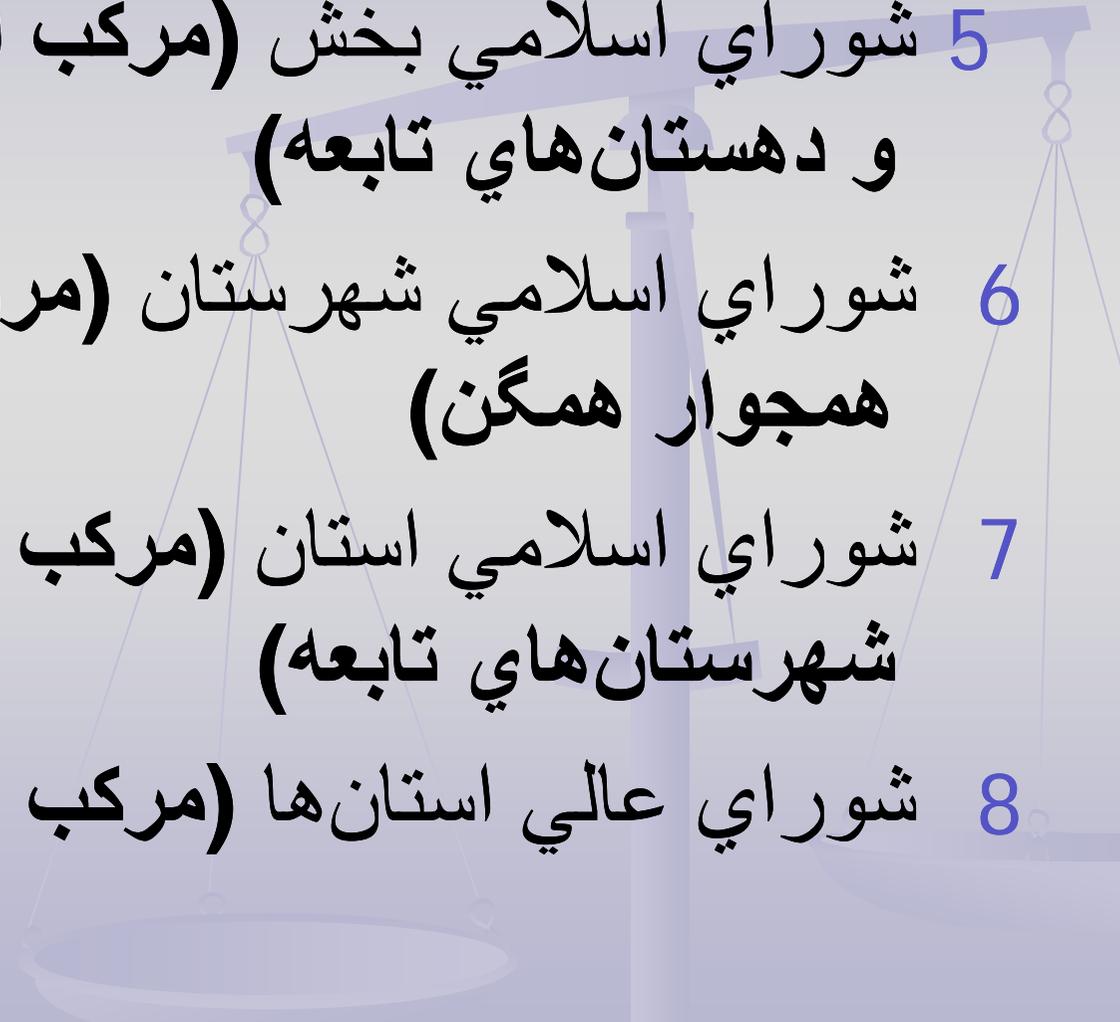
الف) استقلال و شخصیت حقوقی: شوراهای «از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند» و دارای شخصیت حقوقی مستقل می‌باشند.

ب) وظایف و اختیارات: به‌عنوان مثال:

۱. نظارت بر حسن اجرای برنامه‌های محلی
۲. نصب و عزل شهردار و انتخاب اعضای شوراهای مافوق
۳. ....

مبحث پنجم - تشکیلات شورها

۱. شوراي اسلامي ده (روستا) (تعداد اعضا ۵ نفر)
۲. شوراي اسلامي دهستان (تعداد اعضا به تعداد روستاهای تابعه حداکثر ۱۵ نفر)
۳. شوراي اسلامي محله و منطقه در هر شهر (هفت نفر عضو اصلي و چهار نفر علي البدل)
۴. شوراي اسلامي شهر (هفت نفر عضو اصلي و چهار نفر علي البدل)

-
- 5 شوراي اسلامي بخش (مرکب از نمايندگان شهرها
و دهستان‌هاي تابعه)
- 6 شوراي اسلامي شهرستان (مرکب از بخش‌هاي
همجوار همگن)
- 7 شوراي اسلامي استان (مرکب از نمايندگان
شهرستان‌هاي تابعه)
- 8 شوراي عالي استان‌ها (مرکب از نمايندگان استانها)

مبحث ششم - انحلال شوراها

مرجع تشخیص تخلف و صدور حکم انحلال کمیسیوني مرکب از نمایندگان قوه قضاییه و وزارت کشور و شوراي عالی است.

شوار نیز مي تواند در صورت انحلال ظرف يك ماه به دادگاه صالح رجوع کند.

دارالعلوم
ہاqqانیا
پہا

باب دوّم

فصل هشتم - رہبري

مبحث اول - انتخاب رهبر

اصل یکصد و هفتم قانون اساسی، بعد از امام خمینی (ق) که از طرف اکثریت قاطع مردم به مرجعیت و رهبری شناخته و پذیرفته شدند اصولاً تعیین رهبر را به عهده خبرگان منتخب مردم گذارده است.

مبحث دوم - شرایط رهبري

طبق اصل یکصد و نهم اصلاحي قانون اساسي شرایط و صفات رهبر به شرح زیر است:

۱. صلاحیت علمی لازم برای افتا (فتوا دادن) در ابواب مختلف فقه.
۲. عدالت و تقوای لازم برای رهبري امت اسلامي
۳. بینش صحیح سیاسي و اجتماعي، تدبیر، شجاعت، مدیریت و قدرت کافی برای رهبري

مبحث سوم - وظایف و اختیارات رهبر

به ۱۱ وظیفه رهبر می‌توان اشاره کرد که ما در اینجا
۴ مورد آن را نام می‌بریم:

۱. نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام

۲. صدور فرمان همه‌پرسی

۳. فرماندهی کل نیروهای مسلح

۴. اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها

مبحث چهارم - برکناری رهبر

هرگاه رهبر از انجام وظایف قانونی خود ناتوان شود، از مقام خود، به تشخیص خبرگان برکنار خواهد شد.

تشکیل شورای موقت رهبری:

تشکیل این شورا، مرکب از رئیس جمهور، رئیس قوه قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان به انتخاب مجمع تشخیص مصلحت انجام می‌گردد.

دائرتہ سہام نور
۱۹۷۳

باب دوم

فصل نہم - قوہ مجریہ

طبق قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران قوة مجريه
شامل ارکان زیر مي باشد:

۱. ریاست جمهوري

۲. هیئت دولت

۳. نیروهای مسلح

مبحث اول - ریاست جمهوری

الف) انتخاب رئیس جمهور

رئیس جمهور از بین رجال مذهبی و سیاسی که ایرانی الاصل، تابع ایران، مدیر و ... برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب می شود و انتخاب مجدد او به صورت متوالی تنها برای یک دوره بلامانع است.

صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری به تأیید شورای نگهبان رسیده و حکم ریاست جمهوری، بعد از انتخاب از طرف مردم، باید به امضای رهبر برسد.

ب) وظایف و اختیارات رئیس جمهور: به عنوان مثال:

۱. موظف است مصوبات مجلس یا نتیجه همه پرسی را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی امضا کرده و برای اجرا در اختیار مسئولان قرار دهد.
۲. تعیین سفرا
۳. اعطای نشان های دولتی
۴. رئیس جمهور می تواند برای انجام وظایف قانونی خود يك معاون اول و چندین معاون دیگر انتخاب کند

ج) معذوریت رئیس جمهور:

«رئیس جمهور استعفای خود را به رهبر تقدیم می‌کند و تا زمانی که استعفای او پذیرفته نشده است به انجام وظایف خود ادامه می‌دهد».

در صورت فوت، عزل، استعفا، غیبت یا بیماری بیش از ۲ ماه، طبق اصل ۱۳۱ اصلاحی و همچنین در موردی که مدت ریاست جمهوری پایان یافته و رئیس جمهور جدید بر اثر موانعی هنوز انتخاب نشده و اموری را از این قبیل، معاون اول رئیس جمهور، با موافقت رهبری، اختیارات و مسئولیتهای رئیس جمهور را به عهده خواهد گرفت.

طبق اصل ۱۳۱ شورایی مرکب از رئیس جمهور، رئیس قوه قضاییه و معاون اول رئیس جمهور تشکیل و ظرف ۵۰ روز ترتیب انتخاب رئیس جمهور جدید را خواهد داد.

مبحث دوم - هیئت وزرا

طبق اصل ۱۲۳ قانون اساسی: «وزرا به پیشنهاد رئیس جمهور معین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی می شود»

اختیارات و مسئولیتهای رئیس جمهور در ارتباط با وزرا و هیئت دولت:
به عنوان مثال:

۱. انتخاب وزیر و پیشنهاد آنها به مجلس برای اخذ رأی اعتماد
۲. تعیین خطمشی و برنامه دولت با همکاری وزرا
۳. تعیین سرپرست برای وزارتخانه‌هایی که وزیر ندارد، حداکثر برای مدت ۳ ماه

مبحث سوم - ارتش، سپاه پاسداران انقلاب

ارتش جمهوری اسلامی پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی را بر عهده دارد و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نقش نگهبانی از انقلاب و دستاوردهای آن را بر دوش دارد.

دانشگاه پیام نور
۹۴

باب دوم

فصل دهم - سیاست خارجی

طي اصول ۱۵۲ الي ۱۵۵ قانون اساسي، سياست خارجي بر
مبناي اصول زير قرار گرفته است: به عنوان مثال:

۱. نفي هرگونه سلطه جويي و سلطه پذيري
۲. دفاع از حقوق همه مسلمانان
۳. حفظ روابط صلح آميز متقابل با دول غير محارب
۴. قبول پناهندگان سياسي جز به افراد خائن و تبهكار

دانشگاه پیام نور
۱۳۹۹

باب دوم

فصل یازدهم - قوه قضائیه

مبحث اول - وظائف قوة قضائية

١. نظارت بر حسن اجراي قوانين
٢. احياي حقوق عامه و گسترش عدل و آزاديهاي مشروع
٣. كشف جرم و تعقيب مجازات و تعزير مجرمين و اجراي حدود و مقررات جزاي اسلامي
٤. اقدام مناسب براي پيشگيري از وقوع جرم و اصلاح مجرمين

مبحث دوم - تشکيلات قضايي

الف) محاکم عمومي

ب) محاکم اختصاصي

ج) رئيس قوة قضاييه

د) ديوان عالي کشور

ه) ديوان عدالت اداري

رئیس قوه قضاییه. برای مدت ۱۵ سال از طرف رهبر
انتخاب و عهده‌دار انجام مسئولیتهای زیر است:

۱. ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری
۲. تهیه لوایح قضایی
۳. استخدام، عزل، نصب و تغییر محل مأموریت و ترفیع
قضات

مبحث سوم - بعضی اصول حاکم بر سیستم قضایی جمهوری اسلامی ایران

۱. احکام دادگاهها باید مستدل و مستند به مواد قانونی و اصولی باشد که بر اساس آن حکم صادر شده است.
۲. محاکمات اصولاً علنی است، جز در موارد منافیات عفت و نظم عمومی یا در دعاوی خصوصی با تقاضای طرفین.
۳. قوانین جزایی عطف به ماسبق نمی‌گردد.
۴. رسیدگی به جرایم سیاسی و مطبوعاتی علنی و با حضور هیئت منصفه در محاکم دادگستری صورت می‌گیرد

خاتمه: سازمان بازرسی کل کشور

طبق اصل یکصد و هفتاد و چهارم: «بر اساس نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاههای اداری سازمانی به نام «سازمان بازرسی کل کشور» زیر نظر رئیس قوه قضاییه تشکیل می‌گردد.

مبحث اول - بازرسي مستمر

بازرسي مستمر به دستور رئيس سازمان و حداقل سالي يكبار، به وسيله هيئتهاي اعزامي سازمان در تهران و شهرستانها، از كلية وزارتخانهها و ادارات و ... و سازمانهاي كه تمام يا قسمتي از سرمايه يا سهام آنها متعلق به دولت است يا دولت به نحوي بر آنها نظارت يا كمك مي كند بايد انجام گردد.

مبحث دوم - بازرسیهای فوق العاده

این بازرسی به صورت موردی و بنا به دستور و درخواست یکی از مسئولین مملکتی، رئیس قوه قضاییه، کمیسیون اصل ۹۰ قانون اساسی مجلس شورای اسلامی، وزیر یا مسئول دستگاههای اجرایی ذیربط و یا هر مورد دیگری که به نظر سازمان ضروری تشخیص داده شود انجام می‌گردد

مبحث سوم - شکایت اشخاص خصوصی

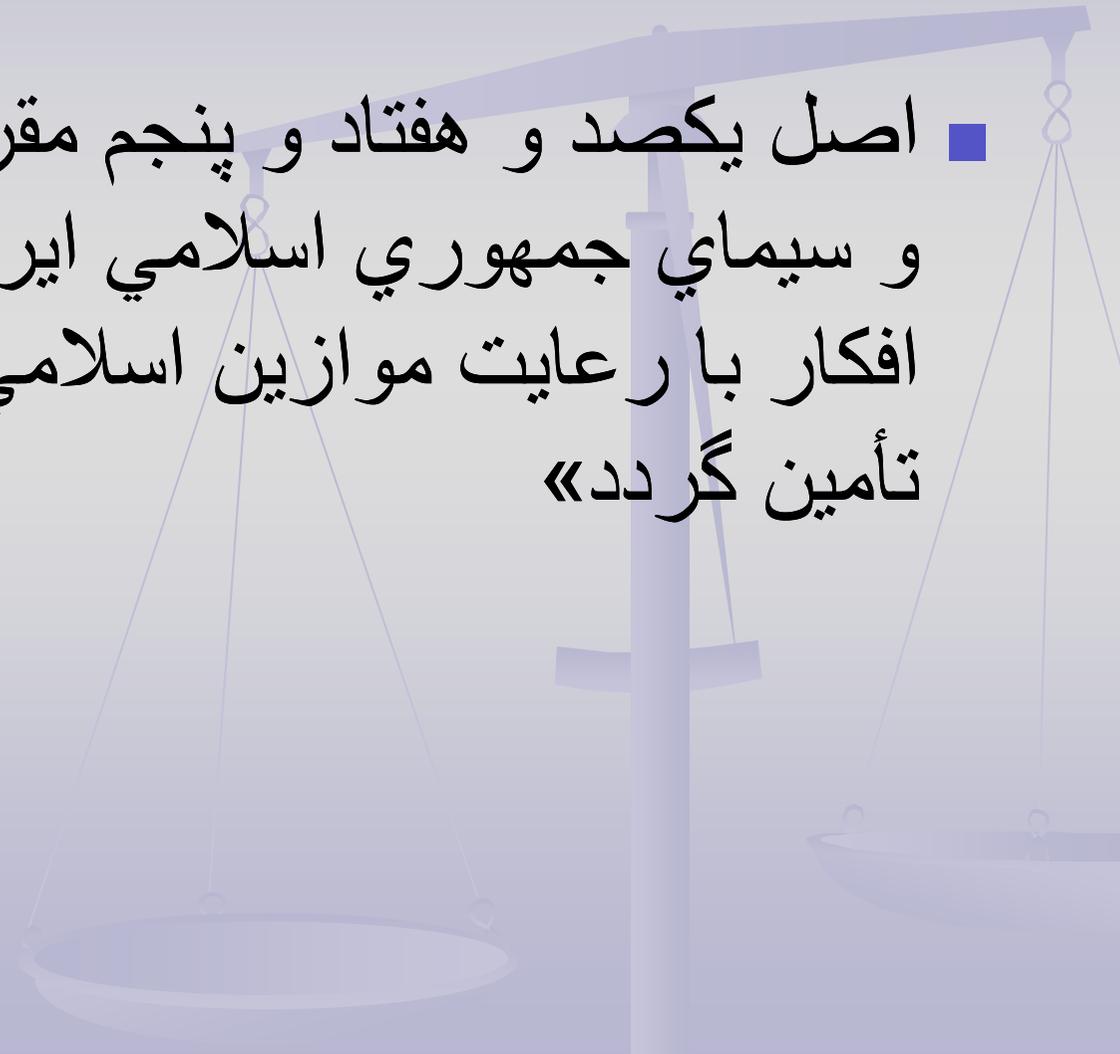
اشخاص خصوصی نیز می‌توانند شکایت خود را علیه سازمانها و مؤسسات مذکور و کارکنان آنها مستقیماً به سازمان تسلیم نمایند

دانشگاه پیام نور

باب دوم

فصل دوازدهم - صدا و سیما

■ اصل یکصد و هفتاد و پنجم مقرر می‌دارد: «در صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور باید تأمین گردد»

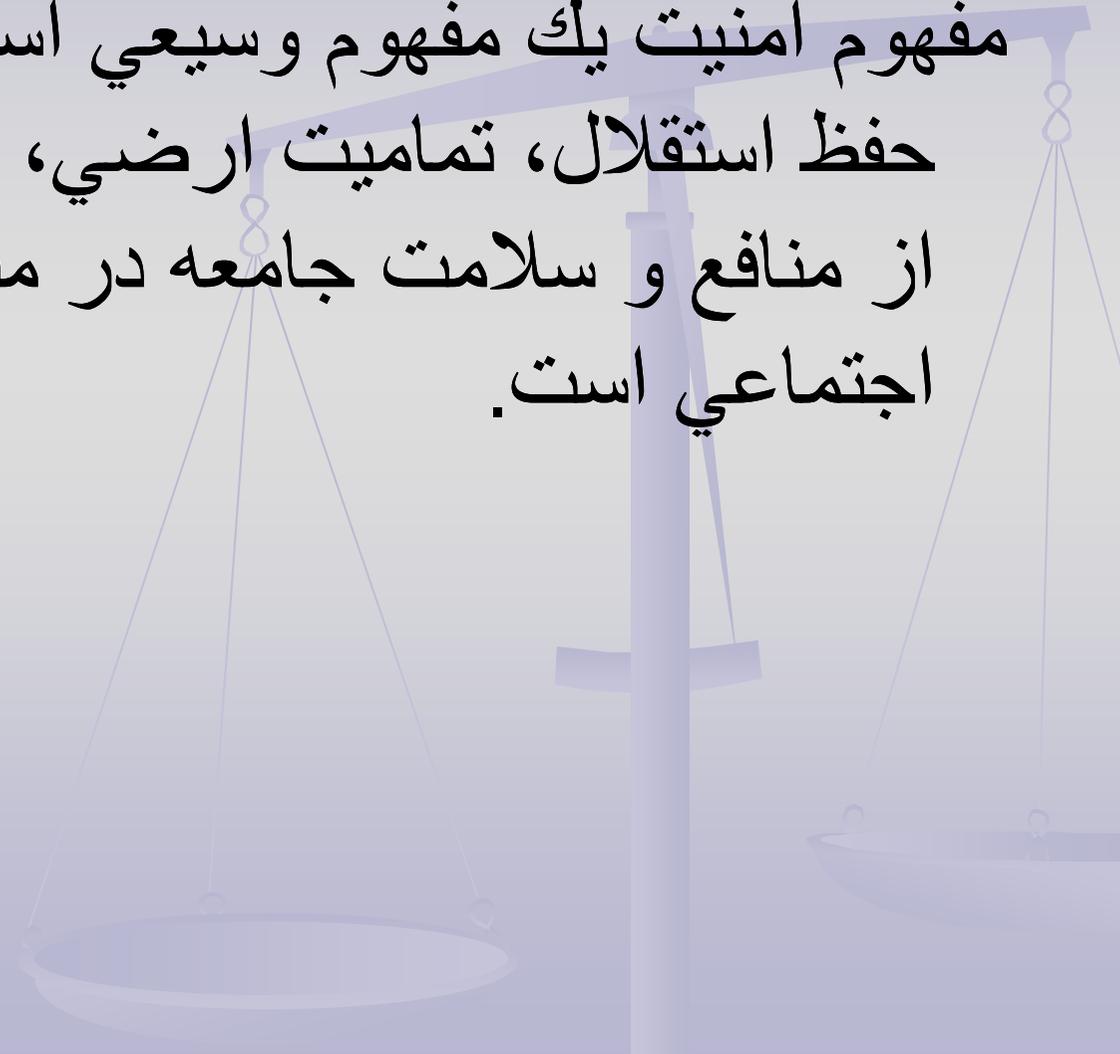
نصب و عزل رئیس جمهور سازمان صدا و سیما
جمهوری اسلامی ایران با مقام رهبری است و
شورایی مرکب از نمایندگان رئیس جمهور و رئیس
قوه قضاییه و مجلس شورایی اسلامی (هر کدام 2
نفر) نظارت بر این سازمان خواهند داشت. خط مشی
و تربیت اداره سازمان و نظارت بر آن را قانون
معین می کند.

دانشگاه پیام نور

باب دوم

فصل سیزدهم - شورای عالی امنیت ملی

مفهوم امنیت يك مفهوم وسیعی است که عمدتاً شامل
حفظ استقلال، تمامیت ارضی، حاکمیت ملی و دفاع
از منافع و سلامت جامعه در مقابل هرگونه آسیب
اجتماعی است.

مبحث اول - تشکیلات

طبق اصل یکصد و هفتاد و ششم، اعضای شورا عبارتند از:

- 1 رؤسای قوای سه‌گانه
- 2 رئیس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح
- 3 مسئول امور برنامه و بودجه
- 4 وزیر امور خارجه، کشور، اطلاعات
- 5 حسب مورد وزیر مربوط و عالیترین مقام

مبحث دوم - هدف شورا

طبق قسمت اول اصل یکصد و هفتاد و ششم: «به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی شورای عالی امنیت ملی به ریاست رئیس جمهور تشکیل می‌گردد»
هدف عبارتند از:

الف) تأمین امنیت داخلی

ب) تأمین امنیت خارجی

مبحث سوم - وظایف شورا

- الف) تعیین سیاستهای دفاعی، امنیتی کشور، در محدوده سیاستهای کلی تعیین شده از طرف مقام رهبری
- ب) هماهنگ نمودن فعالیتهای سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاع امنیتی
- ج) بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی

دانشگاه پیام نور

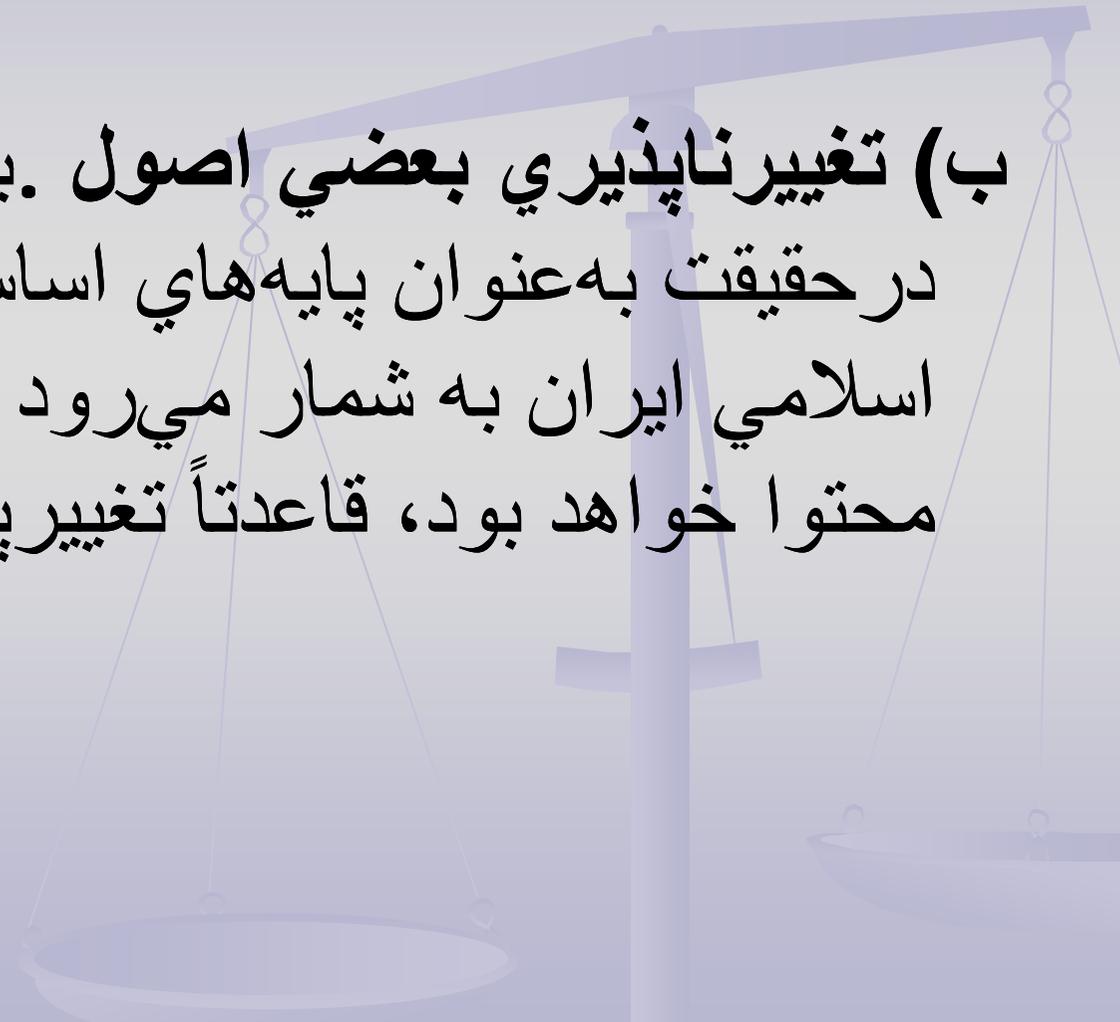
باب دوم

فصل چهاردهم - بازنگری در قانون اساسی

مبحث اول - شرایط بازنگری

الف) ایجاب ضرورت. ممکن است به دلایل مختلف باشد که بعضی از آنها به شرح زیر است:

۱. تشخیص شیوة بهتر
۲. ادغام صلاحیتها
۳. عدم پیش‌بینی تأسیسات لازم

ب) تغییر ناپذیری بعضی اصول . بعضی اصول، که در حقیقت به عنوان پایه‌های اساسی نظام جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود و بدون آنها نظام فاقد محتوا خواهد بود، قاعداً تغییر پذیر نباید باشد

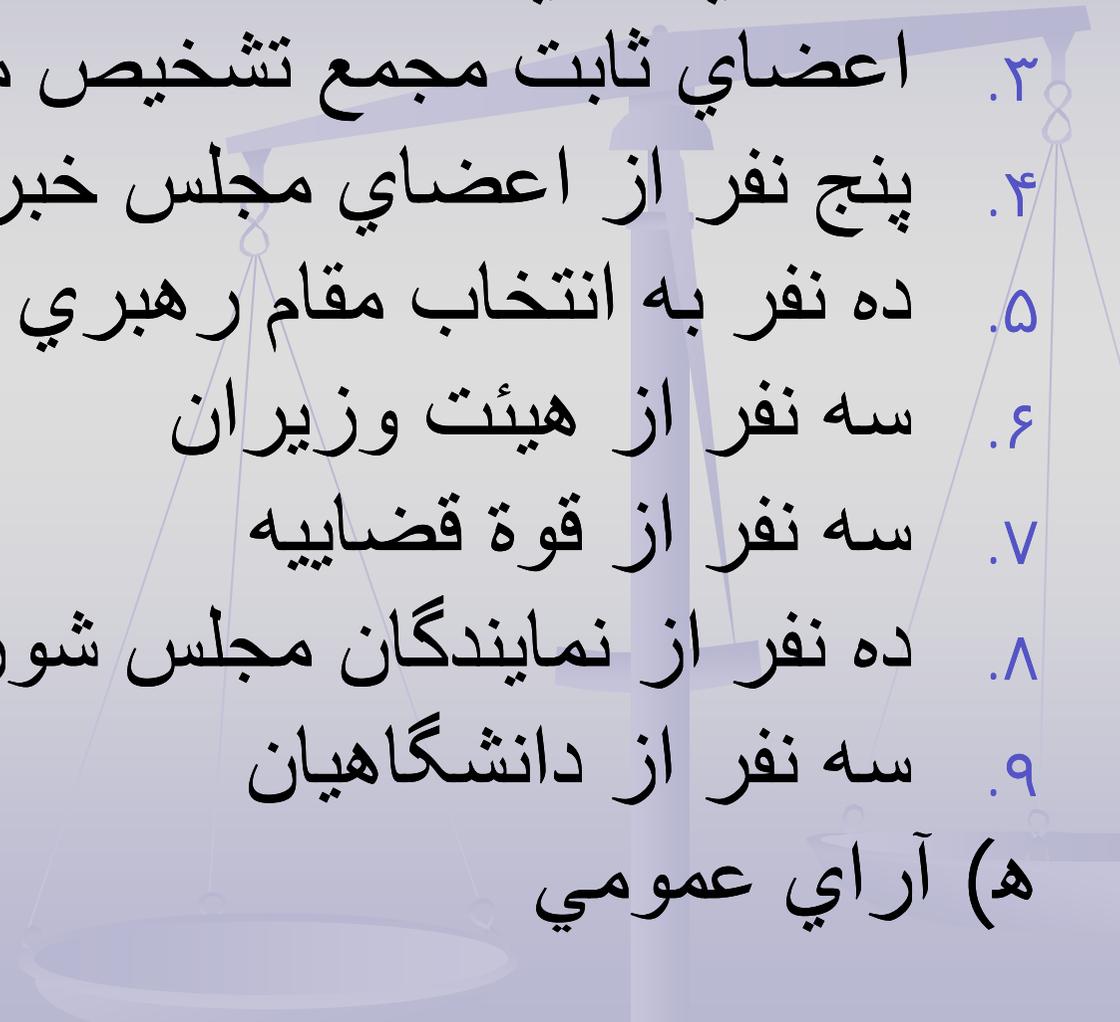
مبحث دوم - مقام صالح براي بازنگري

الف) مقام رهبري،

ب) مجمع تشخيص مصلحت نظام،

ج) رئيس جمهور،

د) شوراي بازنگري قانون اساسي مرکب از افراد ذيل است:

-
۱. اعضاي شوراي نگهبان
  ۲. رؤساي قواي سه‌گانه
  ۳. اعضاي ثابت مجمع تشخيص مصلحت نظام
  ۴. پنج نفر از اعضاي مجلس خبرگان رهبري
  ۵. ده نفر به انتخاب مقام رهبري
  ۶. سه نفر از هيئت وزيران
  ۷. سه نفر از قوه قضاييه
  ۸. ده نفر از نمايندگان مجلس شوراي اسلامي
  ۹. سه نفر از دانشگاهيان
- (ه) آراي عمومي

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com